

ворога, в якому зливалися в єдине ціле «елементи релігійної, мовної, культурно-побутової, соціально-станової, політико-правової ідентифікації» [3, с. 69]. Наявність цих елементів дозволяли визначити «свого» й «чужого». Таке різке протиставлення не давали змоги людині залишатися індивідуальною, побоюючись опинитися в репресованій групі. Як наслідок, невпевненість, закритість, примарне майбутнє [3, с. 69].

Представники нашої полемічної літератури XVI – XVII ст. на сторінках своїх творів намагалися осмислити релігійну проблему українців та віднайти шлях виходу з цієї кризи. Центральним образом їхньої прози стала православна церква як інтегруюча складова українського суспільства [1, с. 7].

Проте не менш яскраві літературні пам'ятки залишили й представники унії. Намагання піднести освітній рівень власного народу та вписати його в європейський контекст не було сприйнято більшістю. «Широкий загальний небезпідставно бачив в унії один із засобів польсько-католицької експансії й загибель своїх віковичних батьківських засад та вольностей, тобто пряму загрозу для існування народу» [5, с. 46].

Українські письменники вбачали різні підходи до виходу кризової ситуації. Так, Мелетій Смотрицький наполягав на необхідності появи нового Наливайка або ж вождя-пророка, котрі змогли би «підняти суспільство, консолідувати довкола єдиної мети, збудити національно-релігійну свідомість «блудних синів» і запалити вогонь боротьби за соціальне і національне визволення рідного краю» [4, с. 73].

Герасим Смотрицький, захищаючи православну церкву як осередок ідентичності українців, закликав сучасників покаятися, пам'ятаючи про Страшний Суд. Адже на ньому кожен змушений буде відповідати за власні провини. Зрада же віри й Батьківщини, на думку письменника, найстрашніший з усіх гріхів [2, с. 334].

Василь Суразький «обстоював замкнутість української культури в давньоруських межах, не допускаючи можливості компромісного сприйняття інокультурних впливів» [5, с. 47].

Іван Вишенський взагалі вважав, що суспільно-політичні проблеми українського народу безпосередньо пов'язані з унією та католицизмом. Звідси походить твердження письменника, що «усі православні – це українці (русь), а неправославні – відступники» [5, с. 47].

Релігійні суперечки, що точилися на сторінках полемічної прози в XVI – XVII ст., не допомагали згуртуванню українців навколо спільної національної чи релігійної ідеї, а навпаки розводили представників однієї національності по різні боки, іноді роблячи їх запеклими ворогами. Проте саме ця літературна дискусія дозволила нашим мислителям сформулювати національні цінності, що сприяли усвідомленню необхідності ідентифікувати себе українцями з багатим історичним і культурним спадком крізь призму релігійного контексту.

Список використаних джерел

1. Гоцуляк В. Полемічна література XVI – XVII ст. в освітній культурі України / В. Гоцуляк // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2018. – Вип 19, том 2. – С. 4-8.
2. Жуковський В. Організаційно-педагогічні засади діяльності Острозької академії XVI – XVII ст. / В. Жуковський, В. Махлюк // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2016. – Вип. 15. Педагогіка. – С.329-338.
3. Казачинський Є.Г. Толерантність в українській полемічній літературі другої половини XVI ст. – початку XVII ст. / Є.Г. Казачинський // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. – 2011. – Випуск 143. Том 155. Політологія. – С. 67-70.
4. Назарук В.М. Формування барокового стилю у творчості літераторів острозького кола (друга половина XVI – перша половина XVII ст.): дис.... канд. філол. наук (доктора філософії): 10.01.01 «Українська література» / Назарук Віра Михайлівна. – Київ, 2017. – 183 с.
5. Терлюк І. Міжконфесійні змагання як вияв права українського народу на власні національні ідентичність і державність (остання чверть XVI – перша половина XVII ст.) / І. Терлюк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2017. – № 861. – С. 44-50.

Косьмії Марія Романівна

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Науковий керівник: Мицан Дарина Миронівна, кандидат філологічних наук, доцент

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ПОЛОНІЗМИ В ХУДОЖНІЙ ТВОРЧОСТІ С. АНДРУХОВИЧ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «ФЕЛІКС АВСТРІЯ»)

Полонізми становлять значну частину лексичного складу української мови. Елементи польського походження використовують у художніх текстах для створення певного експресивного ефекту.

Метою пропонованого дослідження є опис функціонування полонізмів у романі С. Андрухович «Фелікс Австрія» на фонетичному, лексичному, фразеологічному, словотвірному, морфологічному та синтаксичному рівнях.

Полонізм – це «різновид запозичення: слово, його окреме значення, вислів тощо, запозичені з польської мови або утворені за її зразком» [3, 466]. Слова і вислови польського походження в художньому

тексті С. Андрухович відіграють важливу смислову, образотворчу та експресивно-емоційну функцію, допомагають авторці акцентувати увагу на важливих аспектах сюжету.

Фонетичні полонізми. Найпоширенішою ознакою фонетичних полонізмів у романі є наявність звука [g] ([r]) (замість природного для української [r]). Це, наприклад, такі слова: *елетантний* (пол. *elegantny*), *інтелігентний* (пол. *inteligentny*), *магістр* (пол. *magister*), *мірень* (пол. *migrena*), *гвалтовно* (пол. *gwałtownie*)[1]. С. Андрухович часто вживає звук [r] як фонетичну імітацію для того, щоб надати словам колоритного звучання. Наступною ознакою є наявність характерних для польської мови сполучень *-ro-*, *-lo-*, *-re-*, *-le-*: *дрожка* (пол. *drożka*), *уроки* (пол. *uroki*), *хлоп* (пол. *chłop*), *пропінація* (пол. *propinacja*)[1]. Ще однією фонетичною ознакою полонізмів у романі є суфікс *-dl-*. З таким суфіксом знайдено у тексті досить чудернацьке слово *чуперадло* (пол. *czupiradło*), яке дуже вдало вписується в контекст.

Лексичні полонізми. Серед лексичних полонізмів виділено власні назви: імена та прізвища людей (*Рауль Кочальський*, *Казимир Бембнович*, *Бенедикт*), назви вулиць (*Саніжинська*), назви товариств (*Музичне товариство ім. Монюшка*), назви свят (*на Сильвестра*). Приклади назв громадських місць, установ, споруд, частин будівлі виокремлено такі: *закамарок*, *костел*, *поліція*, *катодр*, *цвинтар* [1]. Цікаво, що слово *кафедр* (з наголосом на першому складі) перейшло до нашої мови з грецької через російську. А от форма *катодр* (з наголосом на другому складі) запозичено за посередництвом польської і латинської [2, 407]. Побутова лексика серед полонізмів у романі «Фелікс Австрія» є найчисельнішою. Це гастрономічні назви (*сметанка*, *бішкопт*, *цитрина*, *каляфіор*, *муштарда*, *сос*), назви кухонних предметів (*шатківниця*, *цукерничка*, *келишок*, *пуделко*, *таріль*) та ін.

Фразеологічні полонізми. Прикладів фразеологічних полонізмів також є достатньо в романі. Візьмемо до уваги фразу *грубі риби* (пол. *gruberyby*). Автором цього крилатого вислову є польський поет, письменник і драматург періоду позитивізму М. Балуцький. Він написав комедію під однойменною назвою «Gruberyby», у якій сатирично висміяв залишання старих холостяків, капіталіста Вістовського і судового радника Пагатовського, до молодих дівчат Ванди і Гелени. Власне їх митець називає *грубими рибами*, що означає «важлива, впливова особа, хтось, хто займає високе становище» [4, 121].

Словотвірні полонізми. Що ж до словотвірних ознак полонізмів у романі «Фелікс Австрія», то їх є декілька. Це наголошений суфікс *-ов-(ий)* у відіменникових прикметниках, наприклад: *коштовний*. Також цікаве за своєю словотвірною будовою слово *денервуватися*. Воно утворене від слова *нерв*, яке має німецьке походження. Для української мови така форма є нетиповою, вживається дієслово *нервуватися*, без префікса *де-*. А от у польській мові дієслово *денервуватися* (пол. *denerwować się*) у тому ж значенні, що і *нервуватися* є нормативним і часто вживаним. Також авторка використовує польську «манеру» називання осіб жіночої статі наприклад, *пані докторова* (пол. *panidoktorowa*), *пані баронова* (пол. *panibaronowa*)[1].

Морфологічні полонізми. Що ж до морфологічних полонізмів, то часто спостерігаємо таку ознаку як невідповідність роду. Наприклад, візьмемо до уваги слово *салата*. Ця лексема є запозиченням з італійської через польське посередництво. У нашій мові слово *салат* має чоловічий рід і нульове закінчення, а от у польській *salata* жіночого роду із закінченням *-a*.

Синтаксичні полонізми. Серед синтаксичних ознак полонізмів можемо простежити вживання означення у постпозиції, наприклад: *зупаяринова*. *Зупау* польській мові літературне слово, в українській – діалектизм, лексема *яриновий* нашому словнику взагалі не вживається, а має відповідник – *овочевий*. Отож, українською мовою є сполучення звучало б *овочева юшка*, або *овочевий суп* (хоча суп також запозичення, але з французької). Є в романі і речення, порядок слів у яких відповідає правилам польського синтаксису. Наприклад, *Шося стало?* звучить повністю як у польській мові *Cosię stało?*, хоча українською мало б бути *Що сталося?*, або *жЩо трапилося?* Така ж ситуація і з реченням *Я би дуже просив пані, щоб пані зняла з себе цю каравелу* (пол. *Ja bym bardzo prosił panią, żeby pani zdjęła z siebie tę karawelę*).

Наведений вище матеріал дає змогу стверджувати, що полонізми в романі С. Андрухович «Фелікс Австрія» репрезентують різні мовні рівні (фонетичний, лексичний, фразеологічний, морфологічний, словотвірний і синтаксичний). Їх використання підпорядковане завданню створити художні образи, воно дозволяє краще відтворювати історичне тло, на якому розгортаються події, що описуються, допомагає створити польський колорит, посилює виразність художнього тексту.

Список використаних джерел

1. Андрухович С. Ю. Фелікс Австрія / Софія Юрївна Андрухович. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. – 281 с.
2. Етимологічний словник української мови: Т. 2 / [О. С. Мельничук, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко та ін.]. – Київ: Наукова думка, 1985. – 572 с.
3. Українська мова: Енциклопедія / за ред. Русанівського В. М. та ін. – Київ: Українська енциклопедія, 2000. – 750 с.
4. Kłosińska A. Słownik frazeologiczny [Tekst] / A. Kłosińska, E. Sobol, A. Stankiewicz. – Warszawa: Wyd-wo Naukowe PWN, 2015. – 638 s.